

DESCOPERIRI ARHEOLOGICE PE GRINDURILE DIN DELTA DUNĂRII

G. SIMION

Unitatea fizico-geografică Delta Dunării a constituit și continuă să fie obiectul unor intense și variate cercetări. Dintre diferitele teme de cercetare, teoretice sau practice, problema referitoare la geneza și evoluția reliefului deltaic a dat naștere unor dispute contradictorii între specialiști¹ și e considerată de noi încă nerezolvată. Pentru susținerea ipotezelor emise în această problemă, pasionații cercetători au folosit numeroase izvoare istorice din antichitate, stabilind și localizînd, cu ajutorul acestora, elementele geomorfologice ale deltei pentru acea perioadă²: grinduri, lagune, brațele Dunării etc. Varietatea punctelor de vedere în supozițiile demonstrează asupra genezei și evoluției deltei, concordă cu aceleași divergențe în interpretarea izvoarelor istorice³.

De asemenea și lucrările sau studiile de istorie care încearcă să identifice și să localizeze aspectul etnic sau așezările și mai ales porturile din zona gurilor Dunării se bazează tot pe toponimie și analiza izvoarelor scrise ori cartografice⁴. Aceste lucrări au adus o contribuție

¹ Studiile referitoare la geneza și evoluția deltei: Gr. Antipa: *Lacul Razim, Starea actuală a pescăriilor din el și mijloacele de îndreptare*, Buc. 1894; *Idem : Cîteva probleme științifice și economice privitoare la Delta Dunării*, Buc. 1914 (la p. 28, menționează existența unor urme arheologice pe grindul Castrorman (săgeți romane); C. Brătescu: *Delta Dunării, geneza și evoluția sa morfologică*, Bul. Soc. Rom. Geograf. 40, 1921; Iosif Lepsi, *Vîrstă Deltei Dunării*, An. Dobrogei, 4, 1924, Constanța; G. Vilsan, *Nouvelle hypothèse sur le Delta du Danube*. Comptes rendus du Congrès International de Géographie, t. II, Varșovia, 1934; I. Petrescu: *Delta Dunării — geneză și evoluție*, ed. științifică, Buc. 1957, Coteț P., *Evoluția morfohidrografică a Deltei Dunării* (O sinteză a studiilor existente și o nouă interpretare). Probl. de geogr. vol. VII, 1960; A. C. Banu și I. Rudescu: *Delta Dunării*, Ed. Științifică, Buc. 1965 (v. și bibliografia — p. 257—262).

² *Idem* capitolele referitoare la descrierile scriitorilor antici despre Delta Dunării.

³ *Idem*.

⁴ Constantin C. Giurescu: Știri despre populația românească a Dobrogei în hărți medievale și moderne. Muzeul reg. de arh. Dobrogea — Colectia pag. din istoria Dobrogei, 1966; Dr. Gh. I. Năstase: „Peuce“. Contribuții la cunoașterea geografică fizică și omenească a Deltei Dunării în antichitate, în Bul. Soc. Geograf. II 1932; N. Iorga: *Studii istorice asupra Chiliei*.

încontestabilă în istoriografia românească, însă multe pagini din istoria acestor locuri, mai ales pînă în sec. al XV-lea, urmează a fi completează.

În anul 1966 Muzeul Deltei Dunării din Tulcea și-a propus în planul de activitate științifică, alături de alte probleme, și pe acea a efectuării unor cercetări de ordin arheologic pe grindurile din deltă.

Rezultatele primelor cercetări nu sunt atît de bogate pentru a putea da naștere unor discuții și interpretări a izvoarelor istorice din antichitate sau din evul mediu timpuriu, nici în ceea ce privește conformația solului și nici asupra etnicului. Aceste probleme vor putea fi lămurite prin descoperirile viitoare.

Deocamdată, așa cum va reieși din prezentarea expusă mai jos, rezultatul primelor cercetări confirmă prezența neîntreruptă a omului în această zonă, care din antichitate și pînă în zilele noastre a constituit nu un simplu vad de trecere, ci nodul unor artere de largă circulație prin care autohtonii au avut un contact permanent cu lumea întreagă.

1. DESCOPERIRILE DE LA GRINDUL CARAORMAN

Situat în mijlocul deltei (Pl. I. a și b), între brațele Sulina și Sf. Gheorghe, grindul Caraorman a constituit și el o bază de discuții în studiile geomorfologice⁵.

El cuprinde o suprafață ce variază între 165 și 5 680 ha, în funcție de oscilațiile hidrografice⁶. În partea de sud, suprafața grindului se lățește și se ramifică în mai multe subgrinduri, separate prin lacuri sau japse. Solul, ce coboară pînă la 44 m, se compune din nisipuri cuarțoase, grosiere, de culoare cenusie-gălbui și necoezive, care sub acțiunea vîntului au dus la formarea de dune mișcătoare cu o înălțime de peste 10—12 m⁷.

Descoperirile făcute în punctele cercetate: „Beresche” și „Somova”, lasă posibilitatea unor largi discuții asupra menirei pe care a avut-o construcția tumulilor cercetați, însă observațiile noastre conchid pentru existența a două cenușături (Pl. II: M₁ și Pl. III: M₂).

Dacă cercetările viitoare vor trebui să aducă o clarificare referitor la rămășițele incinerării, observațiile făcute asupra situației întîlnite pînă acum au deslușit aproape în totalitate aspectul ritual pentru mormînt.

Referitor la această problemă, se remarcă în mod deosebit construcția mobilelor, făurite după un sistem anume conceput, în vederea indeplinirii unor reguli rituale, cît și pentru durabilitate.

Fiecare movilă este o construcție unitară și destinată unui singur mormînt. Realizarea lor se începea printr-o purificare a solului prin

⁵ I. Petrescu L. C. p. 32—35 (se face un comentariu detailat în jurul tuturor ipotezelor referitoare la configurația deltei în antichitate).

⁶ Ibidem, p. 106, suprafața este redată împreună cu cea a grindului Ceamurlia situat în continuarea Caraormanului între brațul Sulina și brațul vechi al Dunării.

⁷ A. C. Banu, I. Rudescu, L.C., p. 47—48.

intermediul focului (Pl. III/a). Distanța dintre cele două ruguri inițiale a fost rezervată unei deschideri ce permitea accesul în interiorul tumulului la nivelul solului, ușurind manipularea materialului în construcția acestuia, cît și pentru indeplinirea formelor rituale (Pl. III/h). Totodată, cele două ruguri au devenit capetele arcului unui ring, construit spre est, prin depunerea unei mari cantități de nisip bine ales, de culoare alb-gălbui și foarte curat⁸.

Pentru consolidare, peretii ringului au fost lutuiți în interior cu un strat de pămînt argilos, adus de malurile brațelor Dunării⁹. Soliditatea peretilor a fost asigurată fie numai prin stratul de lut (30—35 cm grosime la M₂ — Pl. III/C), fie că peste lut s-a adăugat un strat de zgură (Pl. II/a la M₁) provenită din rezidul de la cuptoare de var sau de ceramică¹⁰.

Astfel, s-au realizat încăperi în forma unui trunchi de con cu baza mică în jos și prelungită cu o mică groapă cilindrică. Baza gropilor a fost făcută dintr-un strat de mîl din apele bălăilor, gros de la 15 la 20 cm și amestecat cu pietriș și zgură mică (la M₂) sau numai cu zgură mai mare (la M₁).

Se remarcă o mică diferențiere la construcție între M₁ și M₂. Baza trunchiului de con de la M₁ și suprafața sudică a peretelui au fost consolidate cu bucăți mari de zgură prinse în lut înainte de ardere. La M₂ s-a găsit la baza trunchiului de con un pat de pietre și cioburi așezate după ardere, care continuă în aria peretelui dinspre sud, pe o suprafață de numai 2 m².

După o ardere generală și foarte puternică¹¹ spre extremitatea estică a bazei (M₂), peste patul de pietre s-a așezat o urnă simbolică în poziție oblică orientată spre est și care constă de fapt numai dintr-un gît de amorfă mare (ambele cazuri identice).

Pozitia urnelor a fost consolidată și prin construcția unui al doilea trunchi de con de proporții mici (înălțimea 1 m și lățimea maximă 1,20 m la M₁ și 1,70 m la M₂), identic cu cel mare, deasupra căreia s-a făcut o nouă ardere¹²). (Pl. II și III/d ; Fig. 1/a, și b).

După terminarea acestei operațiuni, interiorul mare a fost umplut cu nisip pînă la înălțimea construcției mici, dind naștere unei gropi alveolare. (Pl. III/e).

⁸ Aceasta este nisip cu particule cuprinse între 0,5 și 4 mm. În predominanță de 80% este cel de 0,2 mm nisip specific grindului Caraorman (Analiză — inginer I. Pricăjan Comitetul Geologic Buc.).

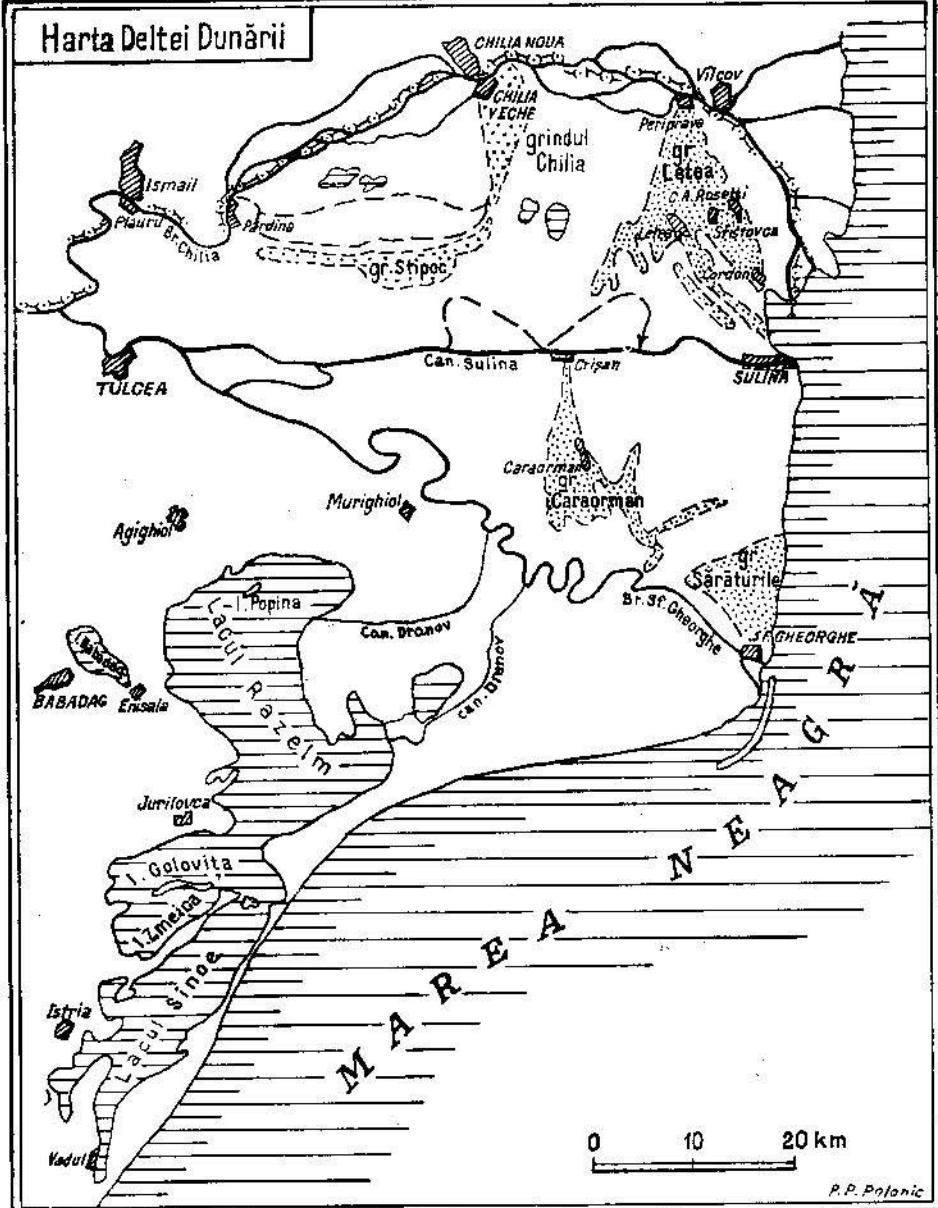
⁹ De remarcat că și în momentul de față, pentru construcția locuințelor, locitorii comunei Caraorman aduc pămîntul necesar de la Dunăre sau de la canalul natural Liteov (cca. 15 km) numai cu barca — singurul mijloc de transport posibil.

¹⁰ În urma analizelor rezultă o compoziție din material silicios.

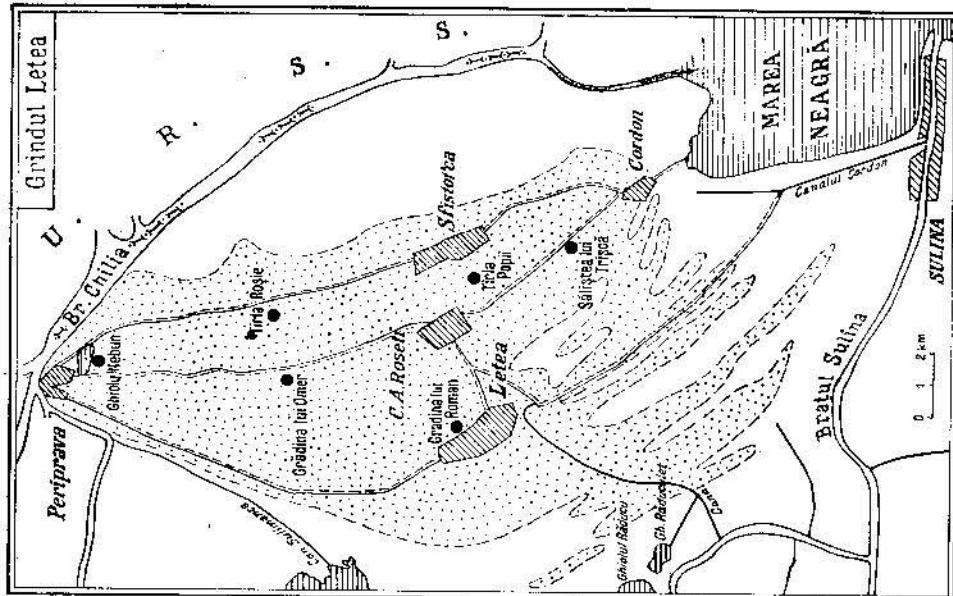
¹¹ Arsura a pătruns prin tot stratul de lut, obținind o culoare gri lucioasă și pe alocuri roșieică-cărămizie.

¹² Această afirmație este confirmată de următoarea situație: stratul de arsură a pătruns numai în partea superioară a cilindrului de lut, urna prezintă urme de arsură numai pe marginea gurii situată în afară, iar fragmentele ceramice așezate deasupra vasului nu sint trecute prin foc, fiind așezate ulterior.

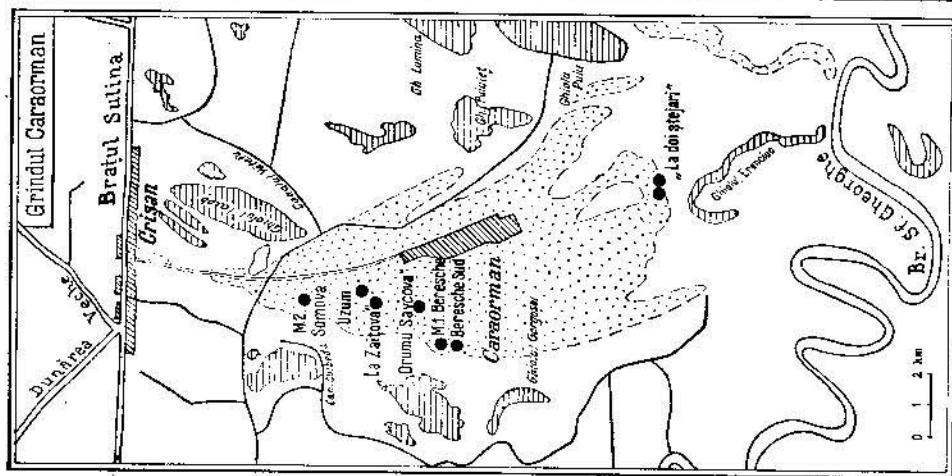
Harta Deltei Dunării

Pl. I. a) Harta Deltei Dunării.

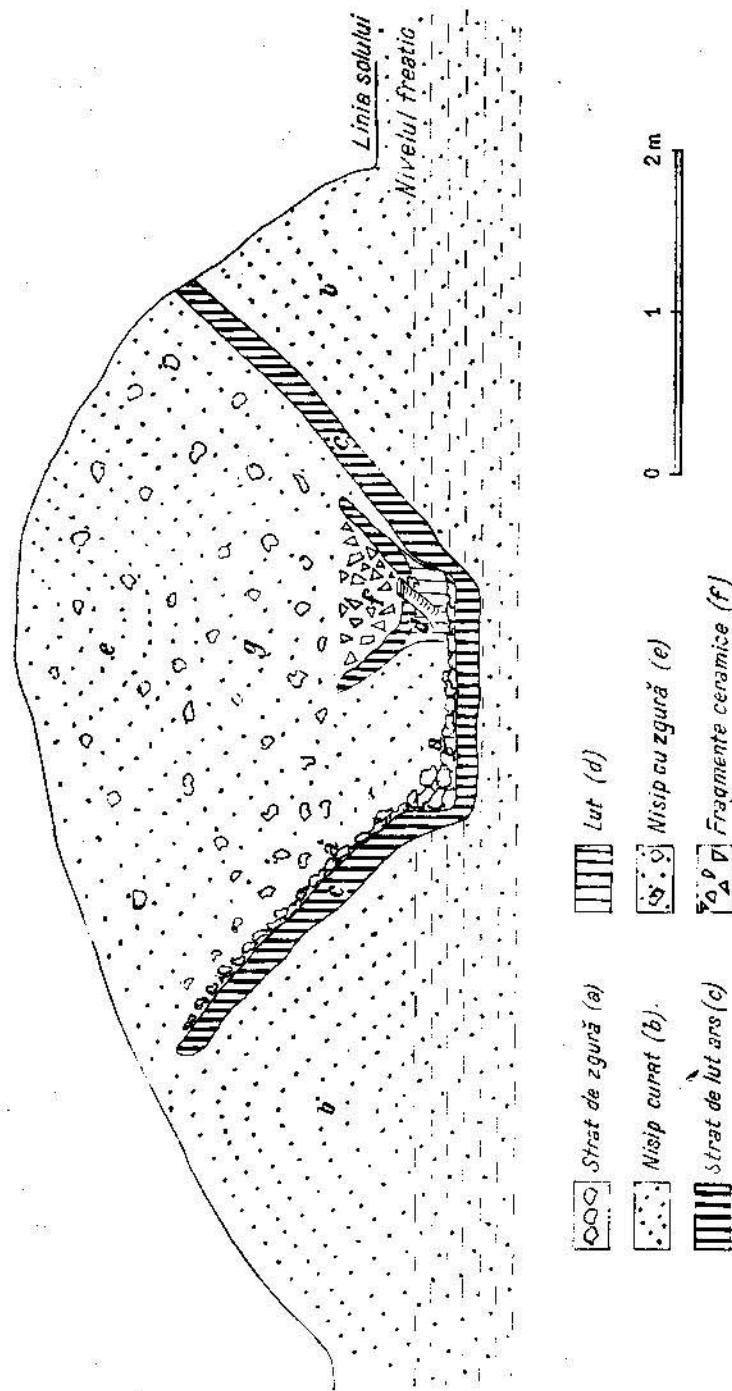

Pl. 1 c
● Punctele unde s-au descoperit urme arheologice.

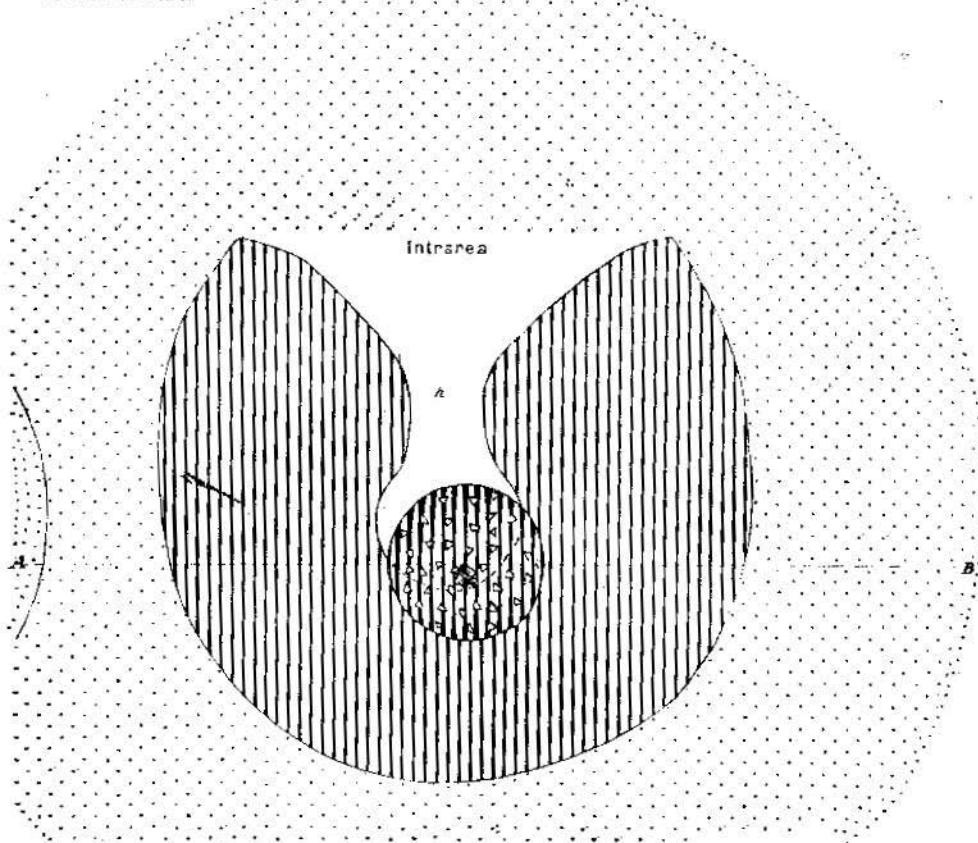
Pl. 1 b

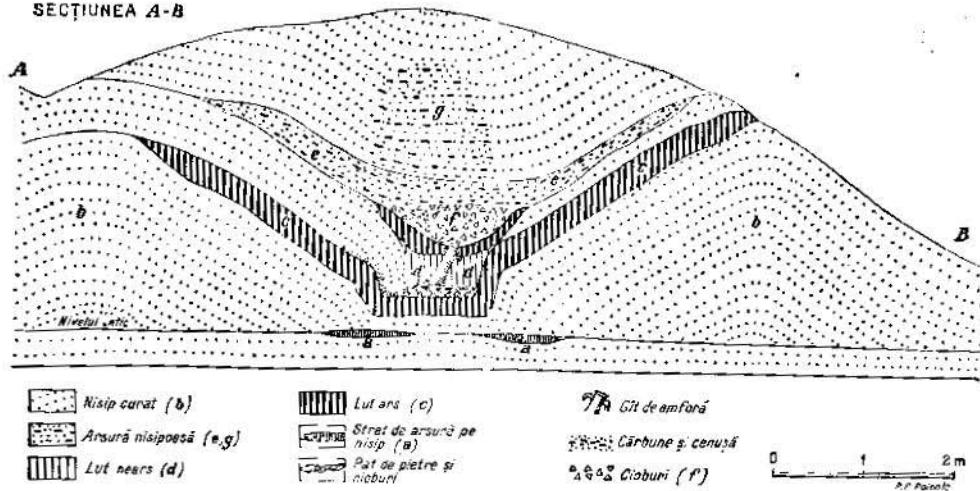

Pl II. Mormintul nr. 1: a) strat de zgură; b) secțiune în cerul de nisip; c) strat de lut ars; d) construcția de lut din jurul urmei; e) umplutura de nisip amestecată cu zgură; f) fragmente ceramice.

PLANUL MOVILEI

SECȚIUNEA A-B

Pl. III. Mormintul nr. 2; a) urme de arsură pe solul antic; b) secțiune în cercul de nisip; c) strat de lut ars; d) construcția de lut în jurul urnei; e) umplutura de nisip cu urme de arsură spre exterior; f) fragmente ceramice; g) centru movilei; h) deschiderea pentru accesul în interior.

In cadrul unui proces funerar a urmat umplerea gropii de deasupra urnei cu fragmente ceramice provenite din sacrificarea unui număr foarte mare de vase și rănduite cu multă minuțiozitate după părțile

Fig. 1. Secțiune în stratul de lut din jurul urnei ; trunchiul de con de deasupra urnei.

componente ale vaselor¹³. În stratigrafia fragmentelor ceramice s-au întîlnit urme de cărbuni și cenușă, rezultat al unor arderi periodice în acest proces funerar.

¹³ Deasupra urnei au fost așezate mănușile și fundurile de amforă, apoi fragmentele provenite de la gituri și buzele vaselor și către suprafață fragmente din restul corpului, avind grija ca cele mai mari să fie deasupra. Poziția tuturor fragmentelor a fost găsită cu partea concavă în jos.

În continuare a urmat astuparea deschizăturii din perete (întilnită la M₂) cu nisip în care s-au introdus din argilă nearsă și rămășițe din locul incinerării : lut ars, fragmente ceramice arse a doua oară, oase de păsări arse și cărbuni.

Tumulul s-a definitivat prin acoperirea construcției cu nisip (M₂), iar acesta consolidat cu foarte multe fragmente ceramice și zgură (M₁), (Pl. II și III/g).

Observațiile de ansamblu asupra situației întinute ca : existența în urnă doar a unei substanțe uleioase, parțial petrificată (M₂) și amestecată cu mult nisip ¹⁴, lipsa totală de orice urmă de oase, apoi gruparea sistematică a fragmentelor ceramice deasupra urnei, cît și prezența în mantaua movilei a numeroase cioburi arse a doua oară pînă la deformare și sudare între ele, ne determină să facem afirmația că în general incinerările nu se făceau pe locul înmormîntării, ci în afara mormintului, ca și sacrificarea vaselor de ofrandă. În cazul nostru, ambele movile sint cenotafuri și care reflectă în mod deosebit cultul pentru mormint.

Singurul indiciu în datarea cronologică a acestor movile, constituie tipologia unor fragmente ceramice din ofranda adusă mormintului. Deși foarte bogat, acest material este neîntregibil, sau va fi posibil numai parțial, încit acum tipologia vaselor se poate realiza numai prin comparație și cu rezerve.

În această mare cantitate de cioburi se întîlnesc fragmente de buze, funduri sau apucători, determinate ca fiind de proveniență tăsiană ¹⁵, cît și gâturi de amforă de mare capacitate. Acestea din urmă, analizate după pastă și angobă, provin de la amfore rodiene, aparținînd unui tip anterior perioadei elenistice. Au mai fost întinute fragmente de amorfe care la baza toartei poartă o impresiune făcută prin apăsarea degetului în pasta încă umedă. De asemenea, se mai întîlnesc și fragmente din amfore de uz curent, cu argilă cenușie, avînd o slabă ornamentație din linii circulare. În mantaua movilei s-a găsit un singur ciob autohton, provenit de la un vas lucrat cu mâna, avînd ca ornament un brîu circular cu ciupituri (fig. 2/c).

Lipsiți de alte indicații mai precise, pe baza ceramicii descrise movilele pot fi date în a doua jumătate a sec. al V-lea î. e. n. ¹⁶.

* * *

În afara cercetărilor făcute în punctele „La Beresche“ și „La Somova“, considerăm necesar a semnală și alte prezențe arheologice pe grindul Caraorman, cît și pe Lucea. Evidențierea lor se încadrează în scopul general expus la început, iar pe de altă parte ele vor constitui în viitor noi puncte de cercetare.

¹⁴ Prin analizele făcute s-a constatat că substanța din urnă este o compresiune, rezultată din spălarea materialelor de către apa din stratul oscilator sau de la ploii

¹⁵ Suzana Dimitriu : *Cartierul de locuințe din zona de vest a cetății în epoca arhaică* ; în *Histria II*, ed. Acad. R.S.R. Buc. 1966, p. 49, 97, Pl. 53.

¹⁶ Determinările au fost făcute cu ajutorul cercetătorilor Suzana Dimitriu, M. Coja, P. Alexandrescu de la Institutul de Arheologie al Academiei R.S.R.

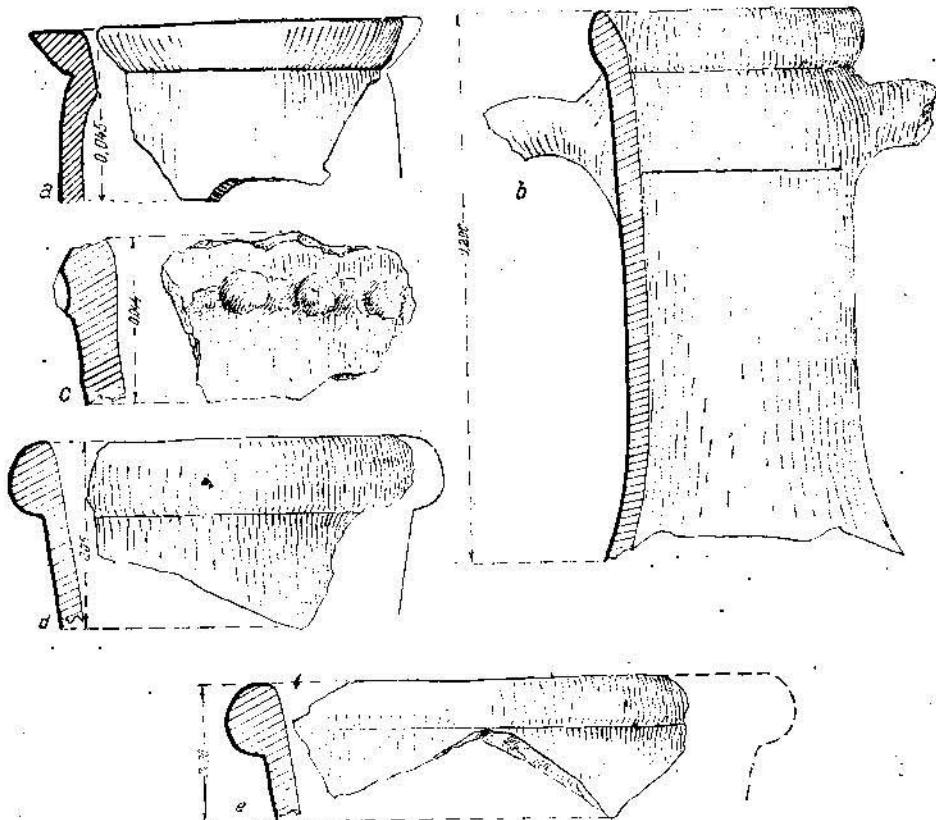

Fig. 2. Ceramică din M2 ; a) fragment din amforă tasiană ; b) urnă
git de amforă mare de origină rodiană ; c) ceramică autohtonă.

1. — Tot în punctul „La Somova” — situat în partea de nord a grindului Caraorman, în vecinătatea canalului Litcov, se poate observa pe platoul unei mari dune de nisip prezența a încă trei movile. La suprafață se întâlnesc fragmente ceramice de aceeași proveniență cu cele din M₁ și M₂.

2. — Pe drumul Savecova, între japșele Popova și Smicicova se găsesc la suprafață dunei foarte multe fragmente ceramice : buze de amfore cu o mică porțiune de gât sau fără, toarte, bucăți din umăr, sau din corpul vaselor. Ele sunt de culoare roză, roză-gălbuiie cu miezul cenușiu, cu față aspră și grosolană. Se întâlnesc și fragmente din argilă gri, cu față bine lustruită sau poroasă. Este ceramică de uz curent produsă în diferite centre ale lumii grecești¹⁷ (fig. 3). Alături de ceramică se întâlnesc bucăți de zgură și bucăți de pietre mozaicate¹⁸.

¹⁷ Suzana Dimitriju : I.c., p. 97.

¹⁸ Bucătele de piatră sunt străine de grindul Caraorman.

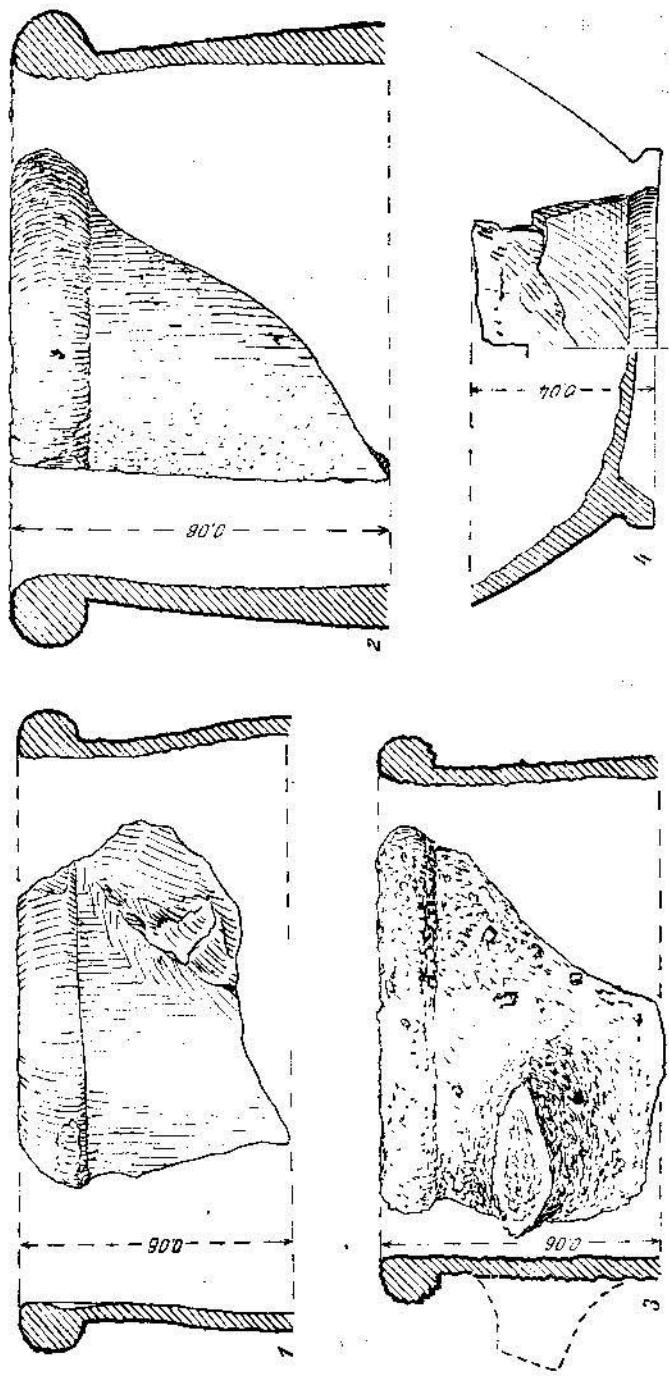

Fig. 3. Ceramică dintrre japsele Popova și Smicicova.

3. — La sud de punctul „La Beresche“, cca. 500 m, s-a găsit printre fragmentele ceramice de aceeași factură ca la punctele de mai sus și o mică cantitate de răsină, lipită pe fața interioară a unui fragment din corpul unei amfore¹⁹.

4. — La punctul „Uzum“, în mantaua movilei se întâlnesc fragmente ceramice de aceeași factură.

5. — Spre extremitatea sudică a grindului, lîngă ghioul Erenciu, în punctul „La doi stejari“ se află alte patru movile, cu aceleași caracteristici și la suprafața cărora se întâlnesc aceleași materiale arheologice ca și la punctul cercetat de „La Beresche“.

6. — La punctul numit „La Zaițova“ au fost găsite printre dune foarte multe fragmente ceramice din epoca feudalismului timpuriu specifice culturii Dridu²⁰.

Fragmentele ceramice descoperite în punctul numit „La Zaițova“ provin din vasele denumite borcan, caracterizate prin ceramica cenușie, comună, amestecată cu mult nisip, pietricele și cioburi pisate. Aproape toate au pereții groși, gâtul cilindric și buza răsfrîntă spre exterior și mai mult sau mai puțin sănătuită ori rotunjită.

Decorul este format din linii orizontale, alternând apoi cu cele în val. La cele mai multe exemplare, partea interioară a buzei este ornamentată cu o bandă de linii în valuri și line sau mai ovoidale. În general, inciziile sunt pronunțate, ajungînd pînă aproape de caneluri (Pl. IV). Ceramica decorată prezintă pe grindul Caraorman, își are analogii nu numai în Dobrogea de mijloc și de sud, sau în restul țării, ci și în nordul Dobrogei, într-o serie de puncte mai puțin cunoscute ca: Nalbant²¹, Isaccea, Murighiol, cît și pe grindul Letea, aşa cum vom vedea în rîndurile de mai jos.

2. DESCOPERIRILE DE PE GRINDUL LETEA

Situat în partea de nord a deltei, între brațul Sulina și Chilia, acest uscat are aceeași origine fluvio-maritimă și aceeași structură geologică ca și grindul Caraorman.

În luna iunie 1970 s-a trecut la efectuarea unei periegheze pe grindul Letea²².

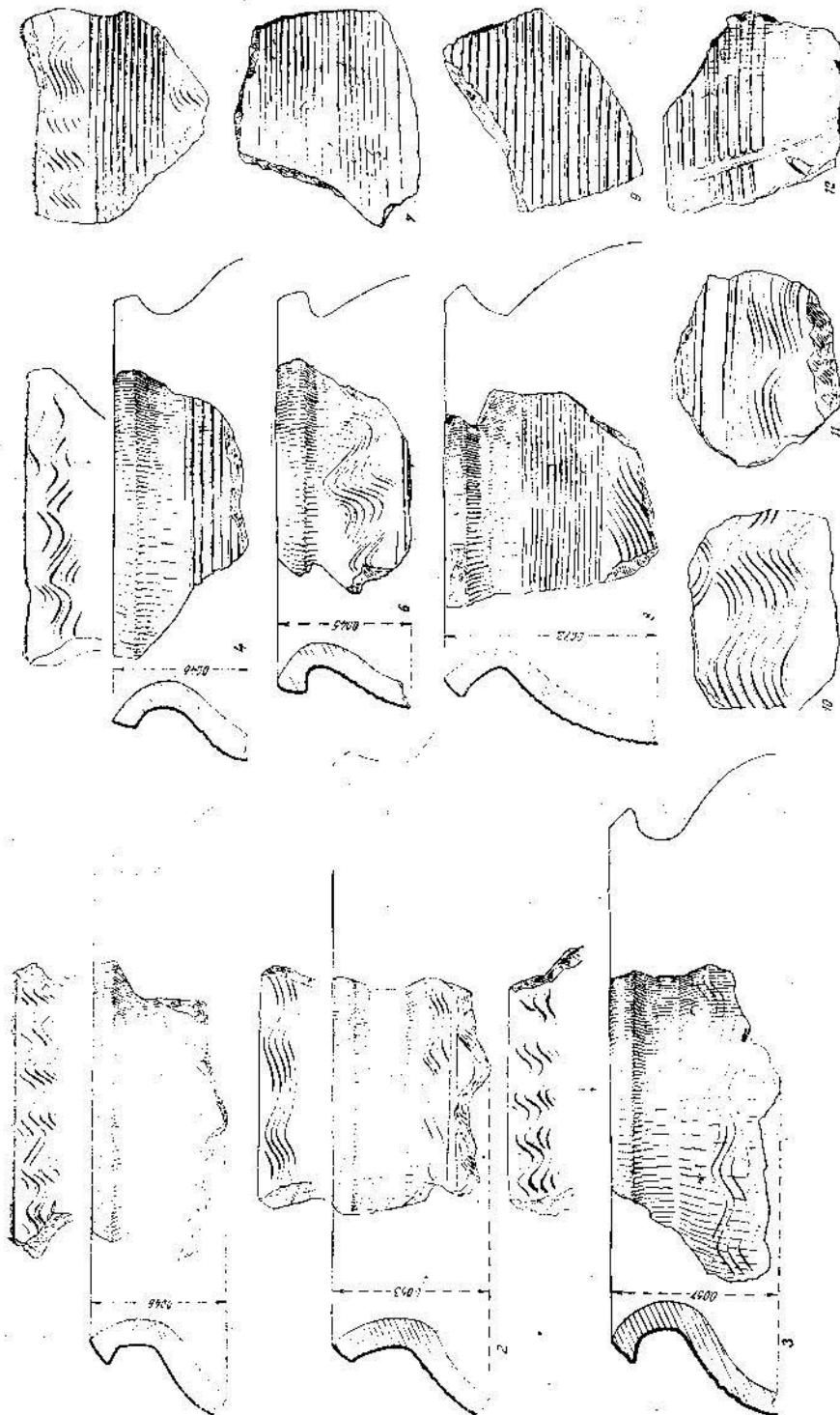
În general, materialul arheologic recoltat de pe solul grindului Letea oglindește prezența unor așezări din epoci mult mai tîrzii.

¹⁹ Se introducea ca mirodenii în amforele cu vin.

²⁰ Eugenia Zaharia: *Săpăturile de la Dridu, contribuție la arheologia și istoria perioadei de formare a poporului român*, Buc. 1967; vezi și bibliografia menzionată: M. Comsa: *Evoluția culturii balcano-dunărene în sec. IX-XI* în S.C.I.V. anul XIV, 1963, nr. 1, p. 107 și urm.

²¹ G. Simion: *Necropola feudal-timpurie de la Nalbant*, comunicare ținută la prima sesiune de comunicări științifice organizată de C.S.C.A., 1964.

²² Aceste cercetări au fost făcute împreună cu Diaconu Petre de la Inst. de Arheologie și St. Olteanu de la Inst. de Istorie al Academiei R.S.R.

Pl. IV. Ceramică ornamentată din epoca feudalismului timpuriu

Primele aşezări de locuire pe acest grind au fost atestate de noi în „Grădina lui Roman”, aflată în vecinătatea satului Letea. Materialul cules, deși variat, nu este suficient de concluzionant pentru a delimita cu exactitate perioadele istorice în care se încadrează. Putem afirma că în diferite etape ale orînduirii feudale, acest punct a cunoscut pe omul sedentar.

Aceleași observații au fost făcute și la „Săliștea lui Cîrlan” — situată la cca. 4 km sud-est de comuna C. A. Rosetti, la „Săliștea lui Trișcă” — 3 km spre satul Cardon, ca și în punctele „Săliștea Tîrla Popii”, „Tîrla Roșie” și la „Capul Ghiolului Nebun” de lîngă satul Periprava.

Un aspect mai deosebit îl reliefăm în locul „Grădina lui Omer” situat la jumătatea distanței dintre com. C. A. Rosetti și Periprava. Aici, alături de materialul ceramic din epociile mai tîrzii, s-au găsit fragmente din vase lucrate din pastă comună, amestecată cu nisip, pietricele și cioburi pisate, arsă la temperaturi mai ridicate, obținindu-se culoarea maron-roșcat și ornamentată cu linii orizontale care acoperă toată suprafața. Această ceramică ornamentată are și ea analogii cu multiple descopeririri, constituind primul orizont în evoluția culturii balcano-dunărene din sec. IX—XI, sau așa cum a intrat în literatura de specialitate, cu numele de cultura protodridu²³.

Tot în acest loc au mai fost găsite fragmente de mănuși de amphoră romane, zgură și alte cioburi, însă lipsite de părți caracteristice pentru o determinare exactă a lor.

Deși puțin, materialul arheologic descris în rîndurile de mai sus și eșalonat cronologic, sunt primele dovezi care pot confirma cu certitudine o continuitate de viețuire omenească în zona gurilor Dunării și încadrarea lor în aria culturilor carpato-dunărene.

Descoperirile aduc o contribuție privind problema referitoare la căile principale de pătrundere ale negustorilor greci în interiorul pămîntului getic²⁴, cit și la evoluția legăturilor comerciale dintre Histria și băştinașii pescari din zona deltaei²⁵.

În ceea ce privește problema genezei uscatului deltaic, o discuție sau o încercare de interpretare a izvoarelor istorice din antichitate nu poate avea însă loc. Materialul este destul de sărac pentru a fixa un punct de plecare în interpretarea izvoarelor cunoscute și nici a dezbatе problema destul de complicată a factorului demografic sau a etnicului.

²³ I. Nestor : *Contributions archéologiques au problème des Proto-Roumains. La civilisation de Dridu, en Dacia*, II, N.S., 1958, p. 371—382 ; Eug. Zaharia, L. c. M. Comșa : I.c., p. 107, și urm.

²⁴ D. M. Pippidi și D. Berciu : *Din istoria Dobrogei*, vol. I Ed. Acad. R.S.R. Buc. 1963, p. 128, 164 și urm.

G. Ștefan : *Contributii arheologice la cunoașterea dacilor din Dobrogea de nord*, în Studii și referate privind Istoria României I, 1954, p. 35 și urm.

²⁵ Din istoria Dobrogei, p. 165. vezi și notele de la p. 157—170 referitoare la pescuitul în Delta Dunării și a comerțului practicat de histrioți cu populația din zona de nord a Dobrogei.

DÉCOUVERTES ARCHÉOLOGIQUES DANS LES BANDES DE TERRE RIVERAINES DU DANUBE, DANS LE DELTA

Les découvertes archéologiques de bandes de terre Caraorman et Letea constituent les premières sources historiques de cette zone mises en valeur après des recherches organisées.

On a investiguée deux tertres bâti en terre, ce qui donne une note particulière à ce genre d'ouvrage peu commun dans cette zone où ce matériau manque.

La construction spéciale de ces tertres et le rite funéraire pratiqué, reflète le culte du tombeau (Pl. II et III). Le manque de la moindre trace d'os fait l'épreuve qu'il s'agit de deux cénotaphes.

Le matériel archéologique qu'on trouva au-dessus de l'urne symbolique (Pl. II et III/f) provient des amphores tassiennes, rodjiennes, et de provenance inconnue, qui ont circulé dans le monde hellénique vers la fin du Vème siècle av. J.C. (fig. 1 et 2).

Ensuite l'auteur signale une série de points archéologiques situés sur les bandes de terre Caraorman et Letea.

La diversité du matériel archéologique permet de faire l'affirmation de l'existence d'une population sédentaire dans la zone du Delta du Danube et son intégration dans l'aire de diffusion des cultures qui se sont manifestées dans le procès historique sur le territoire karpato-danubien.

Les découvertes de Caraorman concernent les relations économiques de la cité Histria avec les populations autochtones du Delta du Danube.

Le matériel découvert n'est pas si édifiant pour permettre l'interprétation des sources narratives ou cartographiques de l'Antiquité, au sujet de Peuce et ne peut constituer un appui pour n'importe quelle hypothèse concernant la genèse et l'évolution du Delta.

